

УДК 159.922

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2022.12.2>

УКРАЇНСЬКОМОВНИЙ ОПИТУВАЛЬНИК ВИЗНАЧЕННЯ ТИПІВ МОТИВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ (ТМС) І РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Вадим Барко

*Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України
вул. Є. Гуцала 4-а, м. Київ, Україна, 05001
e-mail: barkowork@ukr.net*

Вадим Барко

*Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України
вул. Є. Гуцала 4-а, м. Київ, Україна, 05001
e-mail: barkoua@ukr.net*

Віктор Бондаренко

*Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України
вул. Є. Гуцала 4-а, м. Київ, Україна, 05001
e-mail: barkua@ukr.net*

Стаття присвячена проблемі українськомовної адаптації опитувальника визначення типів мотиваційних стратегій «Конструктивність мотивації» – відомого зарубіжного психодіагностичного інструменту дослідження мотиваційної сфери особистості. У нашій країні дотепер не розроблені українськомовні варіанти цього опитувальника, хоча його діагностичний потенціал досить значний і може використовуватися в правоохоронних органах держави. Автори представляють нові результати пролонгованого дослідження щодо українськомовної адаптації опитувальника, розпочатого у 2020 році і продовженого у 2021. У статті розкрито методологію і структуру експериментального дослідження, представлений удосконалений текст опитувальника українською мовою і ключі до нього, наведені середньостатистичні тестові норми, а також основні психометричні характеристики адаптованого опитувальника – критеріальна і конструктивна валідність, надійність (ретестова і паралельних форм), внутрішня узгодженість шкал і т.п. Дані отримані на репрезентативній вибірці працівників системи Національної поліції України, в опитуванні взяли участь поліцейські підрозділів кримінальної поліції, дільничних офіцерів і слідчих (жінок і чоловіків) з різних областей держави. Адаптований опитувальник визначення типів мотиваційних стратегій (ТМС) містить низку суджень, з приводу яких респондент має висловити своє ставлення; за характером стимульного матеріалу (народні приказки й афоризми) дана психодіагностична методика відноситься до підгрупи проєктивних тестів вибору обстежуваним найбільш прийнятної варіанту. На основі використання українськомовної версії опитувальника встановлено, що більшість поліцейських демонструють продуктивні для правоохоронної діяльності інтернально-об'єктні та екстернально-об'єктні типи мотиваційних стратегій; високий їх рівень притаманний більшості поліцейських усіх спеціалізацій (48-70%), лише від 10 до 22% працівників демонструють низький рівень зазначених стратегій. Встановлено показник ретестової надійності опитувальника, який становить 0,715, що відповідає психометричним вимогам. Надійність паралельних форм опитувальника також є прийнятною і становить 0,730. Отримані позитивні кореляції шкали екстраверсії з інтернально-об'єктивними і екстернально-об'єктивними стратегіями (0,51 і 0,55), а також негативні – з інтернально-суб'єктивними і екстернально-суб'єктивними стратегіями, що свідчить про валідність методики ТМС за критерієм

екстравертованості-інтровертованості. Встановлені також значущі коефіцієнти кореляції шкал методики з показниками методики Рівень суб'єктивного контролю, що підтверджує валідність методики ТМС за критерієм інтернальності-екстернальності.

Ключові слова: Опитувальник типів мотиваційних стратегій, Національна поліція, українськомовна адаптація, психометричні показники, середньостатистичні норми.

Постановка проблеми. Національна поліція України (НПУ) наразі потребує суттєвого покращання роботи системи психологічного забезпечення своєї діяльності. В першу чергу це стосується професійного добору персоналу і призначення працівників на посади з урахуванням ступеня об'єктивної і суб'єктивної психологічної готовності особистості до службової діяльності. Особливого значення в цьому розв'язанні завдання оптимізації і оновлення арсеналу методик психологічної діагностики для використання в системі НПУ та інших правоохоронних органах держави. Традиційно психологи НПУ застосовують в своїй роботі зарубіжні опитувальники (Р. Кеттелла, Г. Айзенка, Р. Амтхауера, К. Леонгарда, Опитувальник Великої П'ятірки, Мінесотський Багатофакторний Опитувальник – MMPI і MMPI-2, СМІЛ тощо), які адаптовані російською мовою. Українськомовний психодіагностичний інструментарій для психологів системи НПУ та інших правоохоронних органів поки що представлений мало і його необхідно розширювати. Зокрема, актуальним завданням є вдосконалення методик дослідження мотиваційної сфери особистості, адже саме мотивація належить провідне місце в структурі особистості.

Стан дослідження проблеми. Науковці зарубіжних країн достатньо глибоко досліджували питання психологічного забезпечення службової діяльності працівників-правоохоронців (Г. Баррет, С. Боучард, С. Блейр, М. Дюнетт, У. Борман, Р. Кокрейн, Р. Тетт, Р. Мигуель, С. Луке, Дж. Херд, Дж. Тан та ін.) [7–12]. З метою вивчення особистості працівника застосовуються широкій арсенал психодіагностичних методів, наприклад, опитувальники NEO-FFI і NEO-PI (Costa & McCrae), Hogan Resonal Inventory (HPI); Californian Psychological Inventory (CPI); Working Readiness and Adaptation Profile (WRAP); Survey of Life Experience (SOLE); Invald Personality Inventory (IPI); Gilford-Zimmerman Temperament Survey (GZTS) та інші. В останні роки в державі розпочато роботу щодо українськомовної адаптації зарубіжного психодіагностичного інструментарію, упродовж 2018–2020 років науковці Державного науково-дослідного інституту МВС України здійснили українськомовну адаптацію низки зарубіжних психодіагностичних методик – СМІЛ (Собчик); Опитувальник Великої п'ятірки (Джон, Науман, Сото); опитувальник Баднера та ін.) [2–4]. Вітчизняні психологи правоохоронних органів з метою вивчення мотивів і мотивації працівників продовжують застосовувати зарубіжні методики, які перекладені (адаптовані) російською мовою.

Назріла потреба в адаптації більшої кількості психодіагностичного інструментарію для потреб правоохоронних органів держави, це стосується і методів дослідження мотиваційної сфери. На нашу думку, представляє інтерес опитувальник «Конструктивність мотивації» (О. Єлісеєв, 2006), розроблений на основі внутрішніх критеріїв, що узгоджуються із сутністю системної поведінки особистості в інтернально-екстернальному та суб'єктно-об'єктному аспектах. Перші результати використання українськомовної версії тесту «Конструктивність мотивації» дозволили стверджувати, що застосування українськомовного опитувальника дозволяє практичному психологу робити обґрунтований висновок стосовно домінуючого виду мотиваційної стратегії правоохоронців, що має велике значення для прогнозування ефективності службової діяльності [2]. Проте робота в напрямі українськомовної адаптації опитувальника потребує продовження і завершення: необхідно дещо удосконалити його текст, а також отримати статистичні норми і основні психометричні показники на розширеній вибірці респондентів з урахуванням гендерних відмінностей.

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є здійснення повної українськомовної адаптації зарубіжного опитувальника «Конструктивність мотивації». Для досягнення мети потрібно виконати такі завдання: а) визначити методологію і послідовність процесу адаптації; б) вдосконалити українськомовну версію опитувальника; в) провести опитування розширеної вибірки працівників поліції (жінок і чоловіків) з її використанням; г) здійснити статистичний аналіз результатів, визначити статистичні норми і основні психометричні показники нового опитувальника.

Дослідження проводилось упродовж 2021 року. Вибірка включала в себе 415 поліцейських патрульної і кримінальної поліції, а також дільничних офіцерів поліції (325 осіб становили чоловіки, 90 – жінки; вік респондентів коливався від 22 до 38 років, спеціальні звання – від рядового до майора поліції). Така вибірка є репрезентативною і дозволяє робити статистично значущі висновки на довірчому рівні ймовірності 0,95 із теоретичною статистичною похибкою 0,01.

Об'єктом дослідження є психодіагностичні методика «Конструктивність мотивації» О. Єлісеєва, а предметом – українськомовна адаптація даного опитувальника.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше на основі експериментального дослідження авторами здійснено повну українськомовну адаптацію опитувальника «Конструктивність мотивації»; встановлено середньостатистичні норми для чоловіків і жінок і основні психометричні показники українськомовної версії опитувальника.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення наукових джерел, психологічна діагностика, кореляційний аналіз, спостереження; психологічна діагностика; тестування, опитування та інтерв'ювання поліцейських, експертне оцінювання. Статистичну обробку отриманих емпіричних даних здійснено за допомогою застосування стандартизованого пакету програм *IBM SPSS Statistics 23.0*.

Виклад основного матеріалу. На першому етапі дослідження здійснювалось удосконалення тексту українськомовного варіанту опитувальника «Конструктивність мотивації». В роботі взяли участь психологи ДНДІ МВС України і фахівці з російської філології. В тексті удосконаленого українськомовного опитувальника науковці доопрацювали виявлені недоліки першого варіанту, використали більш традиційні для української мови звороти і терміни, підібрали точні українськомовні аналоги російських прислів'їв. Неточності були виправлені, остаточний українськомовний варіант опитувальника отримав назву «*Типи мотиваційних стратегій*» (ТМС) [2].

На другому етапі проводилось експериментальне дослідження щодо практичного визначення типів мотиваційних стратегій, які притаманні працівникам різних поліцейських підрозділів. За допомогою розробленого українськомовного варіанту опитувальника ТМС проведено опитування працівників підрозділів поліції. Отримані результати порівнювались з даними експертної оцінки з боку керівників підрозділів, за допомогою відповідних розрахунків встановлювалась критеріальна валідність і середньостатистичні норми.

На третьому етапі (через 2-3 тижні) проводилось повторне опитування тих самих респондентів, за його результатами встановлювались показники ретестової надійності адаптованого опитувальника ТМС. Також проведено опитування з використанням російськомовної версії опитувальника (з російськомовними працівниками поліції), на основі чого отримано показники надійності паралельних форм.

На останньому, четвертому етапі дослідження за допомогою кореляційного аналізу проведено порівняння результатів тестування респондентів з використанням ТМС і двох поширених особистісних опитувальників – Опитувальника великої п'ятірки (ОВП) і Опитувальника рівня суб'єктивного контролю (РСК). На основі аналізу коефіцієнтів кореляції між шкалами обчислено значення конструктивної валідності опитувальника ТМС.

Нагадаємо, що відповідно до авторської концепції методики «Конструктивність мотивації», основними параметрами особистості є а) спрямованість, що представляє людину як особистість і як суб'єкта діяльності в мотивах і інших регулятивних утвореннях; б) активність, що представляє людину як індивідуальність в характерологічних утвореннях; в) реактивність, що представляє людину в темпераменті [1; 3; 4]. Також вважається, що якісна діагностика темпераменту і характеру неможлива без адекватного аналізу мотивації людини, оскільки підстави причинних типологій темпераменту і характеру знаходяться в єдності з підставами типології мотивації. Автор наголошує на тому, що динамічна сторона мотивації звернена до темпераменту, а змістовна – до характеру, тобто в мотивації здійснюється синтез реактивності і активності людини, представлений індивідуально-своєрідними особливостями саморегуляції поведінки. Причинна типологія мотивації адекватна бімодальному представленню спонукання, оскільки його складові вектори активності і реактивності мають протилежні напрями. Така типологія мотивації є змістовною, оскільки припускає як позитивно-негативну інтонацію спонукань, що відповідає темпераменту, так і смислове їх наповнення, пов'язане з характером і змістом діяльності.

Провідні мотиви утворюють чотири основні підструктури взаємодії внутрішнього і зовнішнього, які розгортаються у відповідні типи мотиваційних стратегій (В.А. Якунін, О.П. Єлісеєв) [3]. Можливо виокремити чотири ортогональні дихотомічні типи мотиваційних стратегій (Рис. 1).

1. Об'єктний (екстравертований) – полягає у тенденції до об'єктивізації зміни поведінки.
2. Суб'єктний (інтровертований) – полягає у тенденції до суб'єктивізації зміни поведінки.
3. Екстернальний – виявляється у переважанні зовнішніх чинників певної поведінки.
4. Інтернальний – виявляється у переважанні внутрішніх чинників поведінки.

Виокремлені чотири основні типи мотиваційних стратегій можуть бути розкриті як результат ортогонального відношення мотивації відношення (МВ) і мотивації досягнення (МД) При цьому МВ визначає основні напрями соціальної і професійної орієнтації людини, а також мотиваційні стратегії, з якими людина прагне актуалізувати основні особистісні цінності, вона формується в онтогенезі в плані інтернальності-екстернальності; МД, у свою чергу, представляє індивідні та індивідуальні властивості особистості, в ній людина розкриває себе, ставить перед собою конкретні цілі, прагне досягти певних результатів, в широкому сенсі МД забезпечує соціалізацію людини (Рис. 1).

1. *Інтернально-суб'єктний тип (№ 1; стратегія ІС)*. Основний спосіб взаємодії – домінування внутрішнього над зовнішнім, реконструктивна єдність мотивації досягнення і мотивації відношення, результатом чого є уникнення складних ситуацій, у яких виникають гострі питання взаємодії внутрішнього і зовнішнього («уникнення» за К. Томасом).

Примітка: вертикальна вісь (зверху вниз) – інтернальність-екстернальність; горизонтальна (зліва направо) – інтроверсія екстраверсія.

Цей тип властивий інтерналам, оберненим на себе, тобто інтровертам; характерна спрямованість на види діяльності, що припускають відокремленість праці: учений, письменник, композитор (в системі МВС – практичний психолог, експерт-криміналіст, викладач, науковець) тощо.

2. Екстернально-суб'єктний тип (№ 2; стратегія ЕС).

Основний спосіб взаємодії – взаємне заперечення внутрішнього і зовнішнього, це єдність мотивації відношення і мотивації досягнення. Представники цього типу є водночас екстерналами і інтровертами, результатом єдності мотивації відношення і досягнення

є прагнення таких людей до компромісів (за К. Томасом – прагнення до пристосування). ЕС стратегія у колективній діяльності сприяє спільній творчості і подоланню конфліктів.

3. *Інтернально-об'єктний тип (№ 3; стратегія ІО).* Основний спосіб взаємодії – взаємне прийняття внутрішнього і зовнішнього, конструктивна єдність мотивації досягнення і мотивації відношення, результатом якого є прагнення до співпраці. Цей тип на основі інтернальності та екстравертованості спрямований до спільної творчості в усіх основних видах діяльності (співробітництво за К. Томасом). ІО стратегії властиві людям творчим, інтелектуальним, невивагливим, комунікабельним, допитливим, цей тип діагностується в у вибірках керівників, представників творчих об'єднань, студентів.

4. *Екстернально-об'єктний тип (№ 4; стратегія ЕО).*

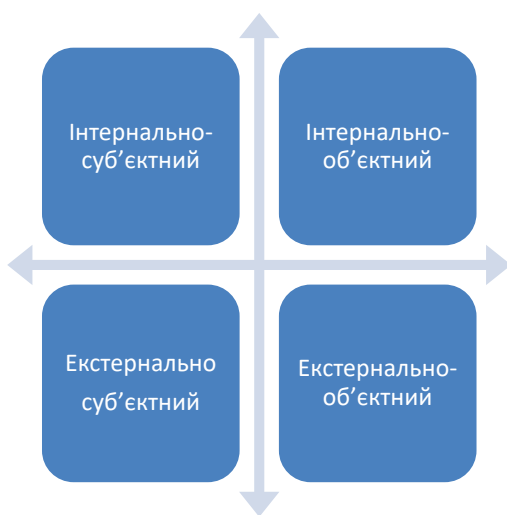

Рис. 1. Типи мотиваційних стратегій

Основний спосіб взаємодії – заперечення внутрішнього по відношенню до зовнішнього; це деструктивна єдність мотивації відношення і мотивації досягнення, яка виявляється в прагненні до певного змагання, суперництва (за К. Томасом). У поведінці представників цього типу домінує екстравертованість та екстернальність, дана стратегія притаманна людям мужнім, сміливим, пасіонарним, енергійним, активним, в системі МВС такий тип мотивації властивий співробітникам спеціальних підрозділів, кримінальної поліції тощо.

Наведемо українськомовний варіант опитувальника «*Типи мотиваційних стратегій*» (ТМС).

Інструкція обстежуваному. Вам потрібно оцінити нижченаведені судження таким чином: ті, з якими Ви не погоджуєтесь, оцінюються балами 1 і 2, а ті, з якими Ви згодні – балами 4 і 5 Оцінки ставляться за першим Вашим враженням навпроти номерів суджень.

Список суджень:

1. *Перша чарка – колом; 2. Чия земля – того й хліб; 3. М'яко стелить – жорстко спати; 4. Розум добре, а два – краще; 5. Рубай дерево по собі; 6. Бур'ян – із поля геть; 7. Якщо не змастиш – не поїдеши; 8. На колір і смак – товариш не всяк; 9. Чужа душа – темний*

ліс; 10. Загнаних коней пристрілюють. 11. Краще пізно, аніж ніколи; 12. Ніхто не має повної відповіді, проте кожен має що додати; 13. Мовою мед, а на серці – лід; 14. Хто посмів, той і з'їв; 15. Що було – бачили, а що буде – побачимо; 16. Правда у вогні не горить і у воді не тоне; 17. Вище голови – не стрибнеш; 18. Вовків боятися – в ліс не ходити; 19. Крацій спосіб вирішити суперечки – уникнути їх; 20. Винось турботи на світло і слухай поради друзів; 21. Ласкаве теля двох маток ссе; 22. Всяк цвіркун знай свій припічок; 23. Ніщо на світі не вартує суперечки; 24. Удвох і батька легше бити; 25. І каламутну воду п'ють в негодю; 26. Хомі – землю копати, а Яремі – над ним воєводою стояти; 27. Дружба дружбою, а служба – службою; 28. Справедливість завжди тріумфує.

Обробка результатів здійснюється за допомогою наступного ключа:

1. 3, 7, 11, 15, 19, 23, 27	Сума: ___ (інтернально-суб'єктний тип)
2. №1, 5, 9, 13, 17, 21, 25	Сума: ___ (екстернально-суб'єктний)
3. 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28	Сума: ___ (інтернально-об'єктний)
4. 2, 6, 10, 14, 18, 22, 26	Сума: ___ (екстернально-об'єктний)

Сума балів від 7 до 14 свідчить про низький рівень сформованості певного мотиваційного типу (стратегії), від 15 до 24 – про середній рівень, від 25 до 35 балів – про високий. В таблиці 1 представлений розподіл поліцейських різних спеціалізацій за типами і рівнями мотиваційних стратегій.

Таблиця 1

Розподіл поліцейських за типами мотиваційних стратегій (%) (N=250)

	1			2			3			4		
	н	с	в	Н	с	в	Н	с	в	н	с	в
Патрульні	52	25	23	45	35	20	10	22	68	20	28	52
Дільничні	54	28	18	42	30	28	15	15	70	22	30	48
Оперуповноважені	56	30	14	44	30	26	22	20	58	20	23	57

Примітка: Типи мотиваційних стратегій 1 – інтернально-суб'єктний; 2 – екстернально-суб'єктний; 3 – інтернально-об'єктний; 4 – екстернально-об'єктний; н – низький рівень; с – середній; в – високий рівень.

З таблиці видно, що більшість поліцейських демонструють продуктивні для правоохоронної діяльності інтернально-об'єктні (3) та екстернально-об'єктні (4) типи мотиваційних стратегій; високий їх рівень притаманний більшості поліцейських усіх спеціалізацій (48-70%), лише від 10 до 22% працівників демонструють низький рівень зазначених стратегій.

З метою визначення психодіагностичних можливостей тесту ТМС, проведено розрахунки його надійності та валідності. Наведемо результати стосовно трьох видів надійності тесту ТМС: ретестової, надійності паралельних форм і внутрішньої узгодженості.

Ретестова надійність визначалась традиційним способом, тобто шляхом підрахунку коефіцієнтів кореляції між двома послідовними тестуваннями одних і тих самих працівників поліції, часовий проміжок становив 2 тижні. Результати розрахунків представлені в таблиці 2. (N = 155; p = 0,01).

Результати послідовного тестування виявились подібними; більшість поліцейських продемонстрували в обох випадках домінування інтернально-об'єктних (34 і 38% опитаних) та екстернально-об'єктних (36 і 32%) типів. Середнє арифметичне значення коефіцієнтів кореляції між результатами тестування (0,757) можна вважати показником ретестової надійності. В даному випадку отриманий показник відповідає психометричним вимогам до опитувальників. У процесі дослідження також використано оригінальну

російськомовну версію тесту ТМС, при цьому українсько- і російськомовні варіанти являли собою *паралельні форми*, оскільки склалися з однакової кількості завдань і відповідали одна одній за структурою і змістом висловлювань. Результати, отримані на основі використання паралельних опитувальників, також були подібними. Коефіцієнти кореляції, отримані при підрахунку результатів представлені в табл. 3 (N= 157; p=0,01).

Таблиця 2

Показники прояву типів мотиваційних стратегій у процесі двох послідовних тестувань і значення коефіцієнтів кореляції між результатами

Порядок тестування	Домінуючі типи стратегій			
	1	2	3	4
1 тестування (%)	16	14	34	36
2 тестування (%)	11	19	38	32
R	0,78	0,76	0,75	0,74

Примітка. Позначення шкал відповідають назвам, представленим у табл. 1

Як бачимо, респонденти у своїй більшості виявили позитивні (третій 35 і 39% респондентів) і четвертий (37 і 34% опитаних) типи мотиваційних стратегій, середнє арифметичне значення коефіцієнтів кореляції становить 0,715. Таким чином, надійність паралельних форм є прийнятною.

Таблиця 3

Показники прояву типів мотиваційних стратегій у процесі тестувань паралельними формами і значення коефіцієнтів кореляції між результатами тесту ТМС

Порядок тестування	Домінуючі типи стратегій			
	1	2	3	4
Тестування українською (%)	13	15	35	37
Тестування російською (%)	16	11	39	34
R	0,73	0,71	0,69	0,73

Примітка. Позначення шкал відповідають назвам, представленим у табл. 1

Розподіл отриманих при тестуванні індексів також перевірявся шляхом застосування t-критерію Ст'юдента; при цьому не виявлено значущих відмінностей між даними, отриманими при використанні українсько- і російськомовного варіантів. Також не встановлено значущих відмінностей при перевірці результатів тестування на основі використання критерію Пірсона χ^2 . Це дає підстави для того, щоб українськомовну форму тесту ТМС можна вважати тотожною з іншомовним оригіналом.

З метою перевірки *внутрішньої узгодженості* завдань опитувальника розраховувався коефіцієнт α -Кронбаха (табл. 4). Отримані коефіцієнти можна вважати такими, що відповідають існуючим вимогам до психодіагностичних методик.

Таким чином, значення коефіцієнтів отримані й інші психометричні показники свідчать про задовільну надійність адаптованого українськомовної методики ТМС.

З метою дослідження *конструктивної валідності* адаптованої методики ТМС проведено порівняння даних, отриманих при використанні цього опитувальника, з результатами інших психодіагностичних методик, зокрема, Опитувальником Великої П'ятірки (ОВП,

адаптація В. Барка, 2019) і опитувальником рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера (РСК, адаптація Є. Бажина, Є. Голинкіна і А. Еткінда, 1984).

Таблиця 4

Значення коефіцієнтів α -Кронбаха для методики ТМС

Типи мотиваційних стратегій			
1	2	3	4
0,73	0,75	0,70	0,74

Примітка. Позначення шкал відповідають назвам, представленим у табл. 1

Шкали методики ТМС виявились корелюючими з деякими шкалами опитувальника ОВП (табл. 5).

Таблиця 5

Кореляції шкал ОВП та МС

Шкали ОВП	Типи мотиваційних стратегій			
	1	2	3	4
1	-0,56**	-0,45**	0,51**	0,55**
2	0,30*	0,28	-0,32*	-0,26
3	0,33*	0,20	0,34*	0,23
4	0,32*	0,28	-0,30*	-0,36*
5	0,12	0,15	0,23	0,25

* $p = 0,01$; ** $p = 0,001$. $N = 410$.

Шкали ОВП: 1 – екстраверсія; 2 – нейротизм; 3 – сумлінність; 4 – поступливість; 5 – відкритість досвіду. Мотиваційні стратегії: 1 – інтерально-суб'єктна стратегія; 2 – екстерально-суб'єктна; 3 – інтерально-об'єктна; 4 – екстерально-об'єктна.

Позитивні кореляції шкали екстраверсії з інтерально-об'єктними і екстерально-об'єктними стратегіями (0,51 і 0,55), а також негативні кореляції цієї ж шкали з інтерально-суб'єктними і екстерально-суб'єктними стратегіями свідчать про досить високу валідність методики ТМС за критерієм екстравертованості-інтравертованості.

Встановлені також значущі коефіцієнти кореляції шкал методики МС з показниками загальної інтеральності за методикою РСК (табл. 6).

Таким чином, зафіксовано позитивний кореляційний зв'язок інтерально-суб'єктних (1) та інтерально-об'єктних (3) стратегій зі шкалою загальної інтеральності опитувальника РСК (0,58 і 0,53).

Таблиця 6

Кореляції типів мотиваційних стратегій з шкалою загальної інтеральності

Типи мотиваційних стратегій			
1	2	3	4
0,58**	-0,44**	0,53**	-0,56**

** $p = 0,001$. $N = 410$

Типи мотиваційних стратегій: 1 – інтерально-суб'єктна стратегія; 2 – екстерально-суб'єктна; 3 – інтерально-об'єктна; 4 – екстерально-об'єктна.

Відмічено також негативний зв'язок екстернально-суб'єктних (2) та екстернально-об'єктних (4) стратегій з шкалою загальної інтернальності (-0,44 і -0,56). Отримані дані підтверджують валідність методики ТМС за критерієм інтернальності-екстернальності.

Для аналізу особливостей типів мотиваційних стратегій правоохоронців проведення їх тестування працівників поліції (чоловіків і жінок) з використанням ТМС. Отримані в процесі психодіагностичного обстеження оцінки були проаналізовані за допомогою статистичних методів. Аналіз середніх значень, стандартного відхилення, моди і медіани виявив закономірність, близьку до нормального розподілу за типами мотивації. Це дає можливість використовувати при аналізі результатів тестування стандартний набір статистичних методів програм Excel та SPSS. У табл. 7-8 наведено середньонормативні та інші статистичні показники за методикою ТМС отримані окремо на вибірці чоловіків і жінок.

Таблиця 7

**Статистичні показники, отримані в процесі тестування поліцейських
(загальна вибірка, чоловіки. N =325)**

Показники	Типи мотиваційних стратегій			
	1	2	3	4
X	13,3	18,0	32,5	36,2
σ	3,10	4,15	6,55	6,88
Медіана	13	18	32	36
Мода	13	17	32	35

Типи мотиваційних стратегій: 1 – інтернально-суб'єктна стратегія; 2 – екстернально-суб'єктна; 3 – інтернально-об'єктна; 4 – екстернально-об'єктна; X – середнє арифметичне; σ – стандартне відхилення.

Таблиця 8

**Статистичні показники, отримані в процесі тестування поліцейських
(загальна вибірка, жінки. N = 90)**

Показники	Типи мотиваційних стратегій			
	1	2	3	4
X	20,5	17,4	35,0	27,1
σ	5,50	4,52	6,90	6,95
Медіана	19	17	34	28
Мода	20	17	35	28

Типи мотиваційних стратегій: 1 – інтернально-суб'єктна стратегія; 2 – екстернально-суб'єктна; 3 – інтернально-об'єктна; 4 – екстернально-об'єктна; X – середнє арифметичне; σ – стандартне відхилення.

За результатами тестування у жінок зафіксовано вищі показники за першим (інтернально-суб'єктна стратегія) і третім (інтернально-об'єктна) типами мотиваційних стратегій порівняно з чоловіками (20,5 і 35,0 балів відповідно), що може пояснюватись більшою схильністю жінок до уникнення конфліктних ситуацій і до співробітництва. Чоловіки демонструють вищі індекси за четвертим типом мотиваційних стратегій (екстернально-об'єктним) – 36,2 і 27,1 балів відповідно, що свідчить про тенденцію до змагання і суперництва. Отримані дані можливо пояснити тим, що для поліцейських-чоловіків типовим є прояв стеничних особистісних рис, які пов'язані з високою працездатністю,

лідерством, стресостійкістю, сміливістю, спонтанністю тощо. Отримані значення типів мотивації свідчать про адекватну самооцінку, упевненість поліцейських у собі. Другий тип мотиваційних стратегій (екстернально-суб'єктний), який свідчить про схильність до пристосування, є не типовим для поліцейських і приблизно однаково виражений в обох групах чоловіків і жінок (17,4 і 18,0 балів).

Середньонормативні значення типів мотиваційних стратегій для загальної вибірки поліцейських (415 осіб) представлені в таблиці 9.

Розподіл балів для усіх вибірок перевірявся за допомогою використання критерію Колмогорова–Смірнова. Розрахунки дозволили зробити висновок про те, що розподіл балів за шкалами приблизно відповідає нормальному ($p=0,01$).

Таблиця 9

Середньонормативні значення типів мотиваційних стратегій (в %) (N=415)

Показники	Типи мотиваційних стратегій			
	1	2	3	4
X	16,9	17,7	33,75	31,65
σ	4,85	4,45	6,70	6,12
Медіана	16	17	33	31
Мода	16	16	33	32

Примітка. 1 – інтернально-суб'єктна стратегія; 2 – екстернально-суб'єктна; 3 – інтернально-об'єктна; 4 – екстернально-об'єктна; X – середнє арифметичне; σ – стандартне відхилення.

Порівняння результатів тестування за методикою ТМС у різних підрозділах поліції (патрульні, дільничні офіцери, оперуповноважені) не виявило значимих відмінностей, оскільки середні значення достовірно не відрізнялися. Таким чином, отримані середньонормативні показники для загальної вибірки можливо вважати сталонними при опитуванні поліцейських різних підрозділів НПУ. Розрахунки показують, що коридор можливих значень за шкалами методики ТМС становить від 7 до 35 балів, коридор середніх значень становить 15-25 балів. Бали нижче та вище зазначеного коридору слід вважати низькими та високими відповідно.

При вивченні валідності відповіді обстежуваних факторизувались методом головних компонент з подальшим варимакс-обертанням. У процесі стандартизації українськомовної версії ТМС, отримано чотирифакторну структуру, яка змістовно відповідала теоретично очікуваній. Відсоток поясненої дисперсії становив 14,5; 12,0; 10,9; 7,8 відповідно для 1 – інтернально-суб'єктної; 2 – екстернально-суб'єктної; 3 – інтернально-об'єктної; 4 – екстернально-об'єктної стратегій. В адаптованій українськомовній версії чотири чинники пояснили в сумі 53,5% загальної дисперсії перемінних.

Дані, отримані за цією методикою, для більшої інформативності і ґрунтовнішого аналізу мотиваційних стратегій поведінки працівників системи МВС, доцільно доповнити деякими іншими, зокрема методиками ОВП, поведінки в конфлікті К. Томаса і РСК Дж. Роттера [3; 6].

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що адаптований українськомовний варіант опитувальника ТМС являє собою важливий психодіагностичний інструмент для роботи з персоналом правоохоронних органів. Підтверджено, що використання адаптованого українськомовного варіанту тесту ТМС дозволяє практичному психологу робити обґрунтований висновок щодо домінуючого типу мотиваційної стратегії працівників органів системи МВС, на цій основі здійснювати прогнозування

ефективності професійної діяльності, надавати рекомендації щодо вибору для працівником правоохоронного органу певної спеціалізації і планування можливостей його подальшого професійного і особистісного росту й розвитку. Отримані основні психометричні показники даного тесту (надійність, валідність, внутрішня узгодженість тощо), які відповідають вимогам до психодіагностичного інструментарію; також встановлені статистичні норми на прикладі вибірки поліцейських підрозділів Національної поліції України. Виконання респондентами пропонованих в українськомовному опитувальнику ТМС завдань не потребує значних часових витрат, на це (у середньому) потрібно приблизно 15 хвилин. Результати проведеної роботи дозволять психологам НПУ підвищити ефективність психологічного супроводу службової діяльності за рахунок використання додаткового методу вивчення мотиваційної сфери особистості. У подальшому планується провести роботу щодо визначення основних психометричних характеристик і розробки тестових норм для українськомовних варіантів деяких інших зарубіжних психодіагностичних методик (Каліфорнійського психологічного опитувальника, опитувальників Інвальд; Хогана тощо).

Список використаної літератури

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 288 с.
2. Барко В.В, Барко В.І. Діагностика стратегій мотивації працівників органів МВС України. Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України : тези доп. II Всеукр. наук.-практ. конф., 28 травня 2021 р. Харків : НАНГУ. 2021. 274 с.
3. Барко В.І., Криволапчук В.О., Остапович В.П. Психолого-правові засади вдосконалення професійного відбору персоналу Національної поліції України. *Психологічний часопис. Наук журнал.* № 1. Вип. 21. 2019. С. 22–40.
4. Методики психологічної діагностики індивідуально-психологічних особливостей працівників Національної поліції України: методичні рекомендації / Криволапчук В.О, Сизоненко А.С., Остапович В.П., Барко В.І. Київ : ДНДІ МВС України, 2020 с.
5. Професіограми за основними видами поліцейської діяльності : наук.-практ. посіб. / В.П. Остапович, І.О. Дубова, В.І. Барко та інші ; за заг. ред. проф. В.О. Криволапчува. Київ : ДНДІ МВС України; ФОП Кандиба Т.П., 2018. 244 с.
6. Елисеєв О.П. Практикум по психологии личности. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 512 с.
7. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 512 с.
8. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. Москва : Педагогика, 1976. 416 с.
9. Собчик Л.М. Психология индивидуальности. Теория и практика психодиагностики. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 624 с.
10. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применение). Санкт-Петербург : Питер Пресс, 1997. 608 с.
11. Cochraine, R.E., Tett, R., Vandecreek, L. (2003). Psychological Testing and the Selection of Police Officers. *A National Survey Criminal Justice and Behavior.* No. 30(5) pp. 511–537. URL: <https://www.researchgate.net/publication/247743668> (data zvernennia: 03.02.2020).
12. Dunnette, M. D., Borman, W.C. (1979). Personnel Selection and Classification Systems. *Annual Review of Psychology.* Vol. 30, no.1, pp. 477–525. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.30.020179.002401>.
13. Barrett, G. V., Miguel, R. F., Hurd, J. M., Lueke, S. B., Tan, J. A. (2003). Practical Issues in the Use of Personality Tests in Police Selection. *Public Personnel Management.* Vol. 32, no. 4.
14. John O.P., Naumann L.P., Soto C.J. Paradigm Shift to the Integrative Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Conceptual Issues. *Handbook of personality: Theory and research.* New York: Guilford Press, 2008. P. 114–158.